

УДК 796.81.052.242

Удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців Національної гвардії України в процесі спеціальної фізичної підготовки

Олександр Хацаюк,
Заслужений тренер України,
заступник начальника кафедри,

Руслан Любчик,
старший викладач,

Вячеслав Оленченко,
викладач,
Національна академія Національної гвардії України, Харків

Загострення збройного конфлікту на Сході України, військова агресія зі сторони Російської федерації, соціально-економічні та політичні реформи, які відбуваються в Україні, суттєво впливають на державні силові структури України. Очевидно, що для забезпечення стабільності суспільства поряд з регулярними збройними формуваннями, структурами МВС України створюються та утримуються державні військові формування, які забезпечують вирішення внутрішніх проблем країни.

Національна гвардія України — це державний озброєний орган, покликаний захищати суверенітет України, її територіальну цілісність, життя та особисту гідність громадян, їх конституційні права і свободи від злочинних посягань та інших антигромадських дій [1].

Завдання, покладені на Національну гвардію України (НГУ), за своїм характером досить різноманітні, що обумовлює необхідність пошуку та розробки певних форм та засобів тактичних дій військо-

вих частин та підрозділів, удосконалення методики роботи командирів всіх ланок, штабів з організації службово-бойової діяльності та управління військами в повсякденних умовах та в умовах військової загрози. Крім цього, серед факторів, які визначають стан бойової готовності військових частин та підрозділів НГУ, важливого значення набуває безпосередня готовність самих військовослужбовців до вирішення специфічних задач з забезпечення надійного захисту своєї країни. Тому пошук сучасних технологій та методик підготовки військовослужбовців із урахуванням набутого бойового досвіду є пріоритетним напрямом наукових досліджень.

Слід відмітити, що одним із факторів зміцнення бойового потенціалу військових частин НГУ є спеціальна фізична підготовка, яка суттєво впливає на різноманітні сторони службово-бойової діяльності військовослужбовців. На даний момент це явище пояснюється з позиції переносу підготовленості військовослужбовців —

найбільш важливої та складної проблеми з точки зору теорії та практики фізичної культури та фізичної підготовки військових частин і підрозділів НГУ в цілому.

Формування військово-прикладних (професійних) навичок, необхідних для виконання завдань, за призначенням покладених на військовослужбовців НГУ, відбувається в системі професійної підготовки, яка включає в себе вивчення правоохоронцями різних предметів бойової підготовки, основу яких складають: вогнева підготовка, тактична підготовка та фізична підготовка (спеціальної спрямованості).

Глід підкреслити, що для майбутніх офіцерів НГУ дуже важливі високопрофесійна та різнопланова підготовка, тому що в подальшому у відповідності до своїх посадових обов'язків вони навчатимуть військовій справі свій підлеглий особовий склад, який безпосередньо на місцях забезпечить виконання завдань, покладених на Національну гвардію України.

Таким чином, програми професійного становлення майбутніх офіцерів НГУ мають відповідати вимогам сьогодення та бойового досвіду, отриманого при проведенні антитерористичної операції (операції об'єднаних сил) на Сході України та інш.

Сучасні офіцерські кадри для НГУ готує Національна академія Національної гвардії України (НАНГУ), яка розташована у Харкові. В свою чергу, фізичну готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням забезпечує кафедра фізичної підготовки та спорту, де викладається дисципліна «Спеціальна фізична підготовка» (СФП).

Метою вивчення дисципліни СФП є формування професійно-прикладних навичок з пересування по пересіченій місцевості, подолання перешкод, рукопашного бою та військово-прикладного плавання, підвищення стійкості організму до впливу несприятливих факторів службово-бойової діяльності. Проходження даної дисципліни здійснюється у суворій відповідно-

сті до керівних документів з організації та проведення фізичної підготовки в НГУ [2].

Таким чином, удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців Національної гвардії України в процесі спеціальної фізичної підготовки є актуальним напрямком наукових досліджень.

Дослідження виконано у відповідності до Зведеного плану НДР і ДКР (РК) Українського інституту науково-технічної і економічної інформації (шифр «модель РБ», номер держреєстрації 0108U007536) та наукової теми у рамках дисертаційного дослідження «Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів НГУ в процесі фізичної підготовки».

Проведений аналіз науково-методичної літератури у напрямку удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців НГУ в процесі навчально-тренувальних занять з СФП. Анкетування провідних фахівців з фізичної підготовки силових структур, результати попередніх науково-дослідних робіт [3 — 5], власний бойовий досвід підтверджують необхідність постійного удосконалення системи професійної підготовки військовослужбовців державних силових відомств та структур.

Так, увагу привернули роботи: Моргунова О.А. [6], Вареньги Ю.В. [7], Соколова О.А. [8], де розкрито основні питання організації системи загальної фізичної підготовки правоохоронців МВС України. На наш погляд, цікавими виявилися роботи: Закорко І.П. [9], Суббота А.І., Меся А.В. та інш. [10], Хацаюка О.В. [11], у яких розкрито особливості організації процесу спеціальної фізичної підготовки із курсантами правоохоронних органів МВС України. Ці питання розглядаються також у роботах: Антонця В.Ф. [12], Евсюкова О.Ф. [13], Коби О.В. [14], Моргунова О.А. та Яреценка О.А. [15].

В навчальних посібниках Артем'єва В.О., Сергієнка В.В. [16], Хацаюка О.В. [17] висвітлюється питання методичних особливостей організації процесу фізичної підготовки у вищих навчальних

зкладах системи МВС України із урахуванням вимог керівних документів та загальноприйнятих норм.

Цікавими та корисними у застосуванні на практиці виявилися роботи: Антоненка С.А. [18], Соколова О.А. [19], Яреценка О.А. [20], що підкреслюють важливість використання сучасних технологій (технічних засобів навчання, наукового інструментарію) у навчально-тренувальному процесі правоохоронців з рукопашного бою та спеціальної фізичної підготовки в цілому.

Методологічний підхід до вирішення досліджуваної проблеми базувався на основних положеннях теорії функціональних систем Анохіна П.К. [21], теорії побудови рухів Бернштейна М.О., методі термінової інформації Фарфеля В.С. Крім цього, було використано системний підхід — комплексне вивчення цілого, яке складається з багатьох взаємопов'язаних елементів.

Незважаючи на значну кількість робіт, нами не виявлено таких, що приділяють увагу питанням розробки сучасної моделі удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців НГУ на навчально-тренувальних заняттях з СФП.

Мета дослідження — розробка та апробація ефективної моделі удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців НГУ під час навчально-тренувальних занять зі спеціальної фізичної підготовки.

З метою визначення ефективності розробленої моделі був проведений педагогічний експеримент (вересень 2017 — січень 2019 р.), у якому взяли участь курсанти НАНГУ.

Для досягнення мети дослідження в ході експерименту планувалося вирішити наступні завдання:

- провести аналіз стану та теоретико-методологічних передумов удосконалення СФП військовослужбовців НГУ в системі бойової підготовки;
- дослідити ефективність існуючої методики вдосконалення СФП військовослужбовців НГУ;

- опробувати сучасний науковий інструментарій;
- розробити та опробувати модель удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців НГУ під час навчально-тренувальних занять з СФП;
- розробити практичні рекомендації для військовослужбовців різних категорій та вікових груп НГУ щодо удосконалення спеціальної фізичної підготовленості в системі бойової підготовки.

З метою визначення ефективності запропонованої моделі з курсантів НАНГУ було сформовано експериментальну групу ЕГ ($n = 28$) та контрольну групу КГ ($n = 26$). На початку експерименту курсанти обох груп за рівнем розвитку військово-професійних та спеціальних фізичних якостей достовірно не відрізнялися ($P > 0,05$).

Курсанти КГ використовували традиційну методикку удосконалення фізичних якостей та військово-професійних навичок, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» (спеціальність: 253 Військове управління (за видами Збройних Сил)).

Представники ЕГ на навчально-тренувальних заняттях з основних предметів бойової підготовки додатково використовували експериментальну модель формування необхідних для військовослужбовців НГУ професійних навичок. Розроблена нами модель формування необхідних для майбутніх офіцерів НГУ компетенцій (професійних навичок) діяла упродовж чотирьох етапів та передбачала: удосконалення основних фізичних якостей; формування необхідних навичок рукопашного бою; комплексний (військово-прикладний) розвиток спеціальної фізичної підготовленості курсантів із урахуванням вимог сьогодення та завдань, покладених на військовослужбовців НГУ в цілому (основні завдання, що вирішувалися на кожному етапі педагогічного експерименту, наведено в табл. 1).

Слід зазначити, що обов'язковою умовою реалізації поставлених завдань було проведення постійного педагогічного контролю на всіх етапах дослідження. Це дозволяло своєчасно вносити корективи у тренувальні програми (завдання). Крім цього, на навчально-тренувальних заняттях з застосування заходів фізичного впливу широко використовувався сучасний науковий інструментарій, а саме — відеопрограма експрес-аналізу техніки єдиноборств «Katsumoto» (ВКС «Katsumoto») [11].

Прикладна програма дозволяє ефективно проводити порівняльний аналіз та корекцію технічних дій любого біомеханічного руху військовослужбовця в процесі навчально-тренувальних занять з СФП. Особливість застосування наукового інструментарію полягала у тому, що на відпрацюванні біомеханічних рухів

спеціальної спрямованості проводилася відеозйомка. Завдяки застосуванню ВКС «Katsumoto» в режимі он-лайн видавалися графіки та розкадрування технічних дій спеціальної військово-професійної спрямованості, які відпрацьовувалися на практичних заняттях. Надалі, у відповідності до графічного та візуального аналізу отриманих даних, проводилось коригування біомеханічних рухів, що дозволяло вже в наступній серії відпрацювання рухових завдань вносити індивідуальні корективи у програму курсантів.

На заключному етапі (IV етап) педагогічного експерименту з метою підтвердження ефективності запропонованої моделі в ході комплексного польового виходу було проведено марш-кидок на 10 км і змодельовано виконання навчально-бойового завдання.

Таблиця 1

Варіанти завдань, які вирішувалися на навчально-тренувальних заняттях з СФП із курсантами експериментальної групи

Етапи педагогічного експерименту			
I етап (вересень 2017 — листопад 2017 р.)	II етап (листопад 2017 — березень 2018 р.)	III етап (березень 2018 — липень 2018 р.)	IV етап (липень 2018 — грудень 2019 р.)
<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток та удосконалення основних фізичних якостей; – удосконалення техніки подолання штучних та природних перешкод; – тренування техніки бігу на середні та довгі дистанції; – удосконалення техніки виконання прийомів рукопашного бою; – формування методичних навичок у проведенні різних видів фізичних тренувань; – вхідний контроль рівня фізичної та спеціальної фізичної підготовленості 	<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток та удосконалення основних фізичних якостей; – удосконалення техніки прискореного пересування (марш-кидки 5-10 км); – лижна підготовка; відпрацювання нормативів з тактичної підготовки; – тренування техніки стрільби із різних положень; – удосконалення навичок рукопашного бою; – формування методичних навичок у проведенні різних видів фізичних тренувань; – проміжний контроль рівня СФП курсантів 	<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – удосконалення техніки прискореного пересування (марш-кидки з повною викладкою 5-15 км), подолання перешкод; – удосконалення техніки військово-прикладного плавання; – відпрацювання нормативів з тактичної та вогневої підготовки (проведення сумісних комплексних занять); – удосконалення способів та тактики застосування заходів фізичного впливу; – участь найкращих курсантів у змаганнях серед військовослужбовців НГУ на право носити берет із відзнакою 	<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – удосконалення техніки прискореного пересування, подолання перешкод із попутним відпрацюванням нормативів з вогневої та тактичної підготовки; – удосконалення тактики застосування заходів фізичного впливу (моделювання бойових ситуацій) із використанням стрілецької зброї; – комплексний марш-кидок на 10 км (моделювання виконання бойового завдання); – підведення підсумків педагогічного експерименту

Таблиця 2

Рівень військово-професійних навичок у курсантів ЕГ ($n=28$) та КГ ($n=26$) НАНГУ

Військово-професійні навички								
Показники	Заходи фізичного впливу (РБ)		Стрільба з бойової зброї (АК-74)		Подолання смуги перешкод		Марш-кидок на 10 км	
	До марш-кидка (бали)	Після марш-кидка (бали)	До марш-кидка (бали)	Після марш-кидка (бали)	Результат (хв.)	Оцінка (бали)	Результат (хв.)	Оцінка (бали)
Експериментальна група								
<i>x</i>	4,05	3,83	3,64	3,57	2,26	4,19	56,81	4,02
<i>v</i>	0,812	0,965	1,021	1,021	0,091	0,737	1,801	0,913
<i>m</i>	0,072	0,087	0,092	0,092	0,008	0,066	0,162	0,082
<i>V</i>	20,05	25,20	28,02	28,57	3,80	17,59	3,17	22,88
Контрольна група								
<i>x</i>	3,71	2,73	3,51	2,76	2,33	3,38	59,42	2,51
<i>v</i>	0,854	0,891	0,979	0,942	0,161	0,913	1,110	0,505
<i>m</i>	0,116	0,121	0,133	0,128	0,022	0,124	0,151	0,068
<i>V</i>	23,02	32,64	27,90	34,13	6,91	27,01	1,87	2012
<i>P</i>	< 0,01	< 0,001	> 0,05	< 0,001	< 0,01	< 0,001	< 0,001	< 0,001

З порівняння показників (табл. 2) встановлено, що результати, отримані в ході педагогічного експерименту, у досліджуваних групах суттєво підвищилися у порівнянні із вихідними даними, і ці відмінності в основному достовірні ($E\Gamma$, $P < 0,05$).

Таким чином, мета та задачі дослідження виконані. Педагогічний експеримент підтвердив високу ефективність запропонованої моделі удосконалення військово-професійних навичок військовослужбовців НГУ (на прикладі курсантів НАНГУ) під час навчально-тренувальних занять з СФП.

Крім цього, проведено аналіз стану та теоретико-методологічних передумов удосконалення СФП військовослужбовців НГУ в системі бойової підготовки, а також опробовано сучасний науковий інструментарій.

У відповідності до результатів педагогічного експерименту розроблено практичні рекомендації для військовослужбовців різних категорій та вікових груп НГУ щодо удосконалення спеціальної фізичної підготовленості в системі бойової підготовки, які позитивно впливають на рівень військово-професійних навичок.

Перспективи подальших розробок у даному напрямку передбачають удосконалення техніки застосування заходів фізичного впливу в бойових умовах.

Література

1. Закон України «Про Національну гвардію» [Електронний ресурс] : (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 17, ст.594). — 2014. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/876-18>. Назва з екрана. — Дата звернення: 20.06.2018.
2. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : інстр. / С.В. Лещеня, І.П. Орленко, А.О. Мелешко, С.С. Забродський ; за заг. ред. засл. працівника фіз. культури і спорту України О.Н. Мальцева. — Київ : ГУ НГУ, 2014. — 140 с.
3. Удосконалення техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України із використанням сучасних технічних засобів навчання : звіт про НДР / Модель-РБ ; кер. Д.О. Каратаєва, вик. О.В. Хацаук (0108U007536). — Харків : АВВ МВСУ, 2008. — 148 с.

4. *Мацшин М.О.* Педагогічна технологія професійного становлення майбутніх офіцерів державної прикордонної служби України : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». — Хмельницький, 2007. — 20 с.

5. *Никитин М.П.* Теоретические и практические основы физической подготовки военнослужащих Бундесвера : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — СПб. ; Москва : ВНИИФК, 1998. — 17 с.

6. *Моргунов О.А.* Удосконалення фізичної підготовки правоохоронців МВС України на початковому етапі навчання // *Честь і закон*. — 2014. — №2. — С. 46–49.

7. *Вареньга Ю.В.* Удосконалення фізичної підготовки працівників МВС України на етапі професійного становлення : дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Ю.В. Вареньга. — Львів, 2015. — 262 с.

8. *Загальна фізична підготовка працівників Національної поліції України : метод. рек. / О.А. Моргунов, О.А. Соколов, М.Г. Калюжний, Є.А. Лозовий ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка.* — Харків : ХНУВС, 2017. — 124 с.

9. *Закорко І.П.* Спеціальна фізична підготовка : організаційно-методичні вказівки викладання курсу. — Київ : РВВ КІВС, 2001. — 33 с.

10. *Суббот А.І., Месь А.В., Антоненко С.А., Кірнєєв Ю.В.* Спеціальна фізична підготовка : метод. рек. — Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. — 131 с.

11. *Хацаюк О.В.* Удосконалення спеціальної фізичної підготовленості військовослужбовців внутрішніх військ МВС України у системі бойової підготовки // *Зб. наук. праць Академії внутрішніх військ МВС України*. — Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. — Вип. 1 — С. 66–72.

12. *Антонець В.Ф.* Формування потреби фізичного самовдосконалення у майбутніх офіцерів-прикордонників : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 20.02.02. — Хмельницький, 1998. — 20 с.

13. *Евсюков О.Ф.* Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого навчального закладу : дис.

... канд. пед. наук: 13.00.04. — Харків, 2009. — 172 с.

14. *Коба О.В.* Професійна компетентність офіцера внутрішніх військ МВС України як предмет педагогічного дослідження // *Зб. наук. праць Національної акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького*. — 2010. — №54. — С. 56–60.

15. *Моргунов О.А., Яреценко О.А.* Методика підготовки будучих сотрудників Національної поліції України к применению мер полицейского принуждения // *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів*. — Харків : ХНУВС, 2017. — С. 106–111.

16. *Артем'єв В.О., Яреценко О.А., Сергієнко В.В.* Спеціальна фізична підготовка працівників ОВС України : підручник. — Харків : Харків юридичний, 2011. — 256 с.

17. *Хацаюк О.В.* Організація фізичної підготовки у навчальних закладах НГУ : навч. посіб. / О.А. Гаркавий, А.В. Стаднік, К.В. Ананченко — Харків : НАНГУ, 2018. — 260 с.

18. *Антоненко С.А.* Основи методики удосконалення прийомів рукопашного бою в умовах навчання у закладах державної податкової служби // *Слобожанський науково-спортивний вісник*. — Харків : ХДАФК, 2002. — №5. — С. 26–27.

19. *Хацаюк О.В., Соколов О.А.* Перспективи застосування сучасних технічних засобів навчання під час навчально-тренувальних занять зі спеціальної фізичної підготовки // *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів*. — Харків : ХНУВС, 2016. — С. 167–170.

20. *Напрямки розвитку військово-прикладних навичок застосування засобів індивідуального захисту та активної оборони курсантами-правоохоронцями / О.В. Хацаюк, О.А. Моргунов, О.А. Яреценко // Честь і закон*. — 2017. — №63. — С. 49–56.

21. *Анохин П.К.* Очерки по физиологии функциональных систем. — Москва : Медицина, 1975. — С 447.

18.01.2019